

Kan Færingerne undvære DANSK som Undervisningssprog?

Í fjør samtykti løgtingið, at fyrisitingin av skúlanum skal vera føroysk. Eisini varð ein nýggj fólaskúlalóg samtykt.

Í fjør vóru tað 30 ár síðan, at føroyskt gjørdist skúlamál burturav, meðan tað vóru liðin 40 ár, síðan lærarnir í Føroyum kundu velja í millum at brúka danskt ella føroyskt. Áðrenn var danskt tvungið frálærumál.

Her kemur til sjóndar áskoðanin hjá einum danskum skúlamanni í Føroyum. Greinin er endurprentað úr Berlingske Tidende 13. desember 1937:

Atter har den gamle, uforsonlige færøske Strid om Ordlyden af § 7 i kgl. Anordning af 16. Jan. 1912 fundet Vej til den københavnske Presse. Et solidt Flertal i det færøske Lagting vedtog i forrige Samling at lade Ordlyden ændre, men Undervisningsministeriet nægtede af følge dette Flertal.

Anordningen af 1912 er det lovmæssige Grundlag, paa hvilket det færøske Folkeskolevæsen hviler, og Hovedparten af de Regler, som her opstilles, er sideløbende med, hvad der i tilsvarende Love og Anordninger er formgivende for Folkeskolen i det øvrige Rige.

Men foruden disse almindelige Regler indeholder Anordningen i § 7 en Passus, som gennem Aarene har været det store Stridsspørgsmaal i færøsk, national Politik i Teorien Hovedskansen i Sambandspartiet Forsvar for sin Samhørighedspolitik, for Selvstyrepartiet det ildnende Maal for Erobring eller Udslettelse. § 7 har sandelig været — og er den Nøglestilling, hvor der kæmpedes og stadig kæmpes.

Den omstridte Passus lyder saaledes:

»Der bør ved Undervisningens lægges Vægt paa, at Børnene foruden at tilegne sig Lærestoffet, lærer at forstaa og tale det danske Sprog, saa at de mundtligt kunne redegøre for det i hvert af Skolefagene lærte saavel paa Dansk som paa Færøsk. Tilgængelsen af Stoffet kan og bør særlig for de yngre Børns Vedkommende, lettes ved Benyttelse af Børnenes sædvanlige Talesprog.

Færøsk, medens det, for at den fornødne Færdighed i Brug af det danske Sprog kan opnaas, er nødvendigt at Undervisningen i de enkelte Fag navnlig overfor de ældre Børn, hovedsagelig foregaar paa Dansk.«

1. Det maa staa enhver klart, at naar det færøske lagting finder det betimeligt, at en saadan passus indføres i de grundlæggende regler for den færøske skole, maa der hos tinget, eller i hvert fald hos dets flertal, være klarhed over, at en saadan bestemmelse er nødvendig. Man kan ikke fra modstanders side pure afvise den som »upædagogisk«, »umoralisk« eller »skammelig«.

Anordningen blev i sin tid vedtaget af et lagting der dengang som nu udelukkende bestod af færinger. Amtmanden og provsten som var »fødte« medlemmer af tinget var begge færinger. Denne kendsgerning er meget vigtig at understrege, naar modstanderne nu som saa ofte gennem de sidste 25 aar, vil give det udseende af, at det er den danske regering, som staar bag den paastaende krænkelse af det færøske folks mest elementære rettigheder.

Den færøske folkeskole har gennemløbet en rig udvikling siden anordningen blev udstedt, og de tingelser, hvorunder den færøske ungdom nyder sin skolegang, er mange steder paa øerne blevet ændret og vel nok i mange henseender forbedret, men det kan ikke skjules at børnenes og den yngre ungdoms evne til at udtrykke sig mundtligt og vel ogsaa skriftligt paa dansk saavel i Torshavn som paa de fleste bygder er gaaet tilbage.

I Aarene fra 1922 til 1936 ledede jeg en af Færøernes største Skoler med et Elevantal paa 3—400 Børn i Alderen fra 7 til 17 — 18 Aar. Det skete naturligvis ofte, at Familier med skolepligtige Børn kom som Tilflyttere fra andre Bygder, og jeg har da haft Lejlighed til i disse Aar at kunne følge den Tilbagegang i Kendskabet til Dansk. I særlig Ævelse

i at tale Sproget, som har fundet Sted rundt om paa Færøerne. Der har været straalende Undtagelser, men de var sjældne, og jeg kendte Bygderne hvorfra de kom. Det var Børn fra Skoler, hvor Lærerne overholdt Anordningens Bestemmelse i § 7

2. Aarsagen til den nedadgaende kurve i den færøske ungdoms evne til at udtrykke sig paa dansk skyldes nemlig hovedsaglig den triste kendsgerning, at anordningens bestemmelser ikke overholdes. Det undervises nok i dansk i alle færøske skoler, men ikke paa dansk. For børn i saadanne skoler bliver det danske sprog som engelsk for en mellemkoledreng, og det er netop det lagtinget vil forhindre ved anordningen af 1912. Man vilde ikke at dansk skulde blive et fremmed sprog for færingerne. Man vilde ikke, at den færøske skole skulde blive det Galgebjerg, hvor det danske sprog, som fra Aralds tid havde været færingernes kostelige kulturreje, skulde stranguleres.

Naar undervisningsministeren har taget ansvaret for at afvise det nu siddende lagtingsflertals krav om en ændring, som skulde lovfæste en ordning der udelukker eller endog forbyder dansk undervisningssprog i folkeskolen, bør motiverne sikkert være de samme.

Men derved kom ministeren — uafvidende — til at støtte det færøske sambandsparti, og særlig derfor maa selvstyrepartiet protestere.

Man fremhæver særlig fra denne side, hvad jo ogsaa er en kendsgerning, at anordningens krav om dansk som undervisningssprog ikke overholdes, og man gør det med samme varme glæde, hvormed kunstneren betragter sit eget værk. Selvstyrepartiet har for mange aar

siden sikret sig den politiske indflydelse hos eleverne i det færøske seminarium, og de trofaste proselytter sidder nu spredt ud over alle øerne paa skolernes katedre. For dem er det et princip. De underviser ikke paa dansk — maaske, maaske en gang imellem lidt i en dansktime, der er det højeste. Det er, som nævnt, et princip, det er hverken »krænkelser af nogen sund sans« eller »følelse af unatur«.

Under den hidsige Kamp for og imod Danskens Stilling paa Færøerne har alle Vaaben været taget i Brug. Alle — næsten alle — Argumenter har været ført frem. — Lag mid indføje, at officielet er der ingen Partier, som vil have det danske Sprog bort fra Skolen. Spørgsmaalet er om Formen, hvorunder Undervisningen skal finde Sted.

Næsten alle argumenter af værdi har været ført i marken, kun et har manglet: Hensynet til den ungdom, som tvinges bort fra øerne, og som i vore tider kun har et sted, hvor den kan faa virkeplads for sine kræfter: Hovedlandet, det sydlige Danmark.

Hvad med dem?

Nu maa man ikke tro, at det kun drejer sig om smaa Tal, og at Problemet er til uden videre at afvise.

I de færøske Blade har saaledes for nylig været omtalt, at en Styrmand, som havde taget Eksamen fra Styrmandsskolen i Thorshavn, blev afvist paa et dansk Skib, hvor han søgte Hyre, med den Motivering, at han ikke kunde tale Dansk, en lille Notits, som i Virkeligheden aabner store Perspektiver.

Men lad mig anføre et Par Tal:

I Efteraaret 1936 lod jeg undersøge, hvor mange af Tveraa Skoles tidligere Elever, nu i Alderen fra 21—29 Aar, som var bosiddende paa Fær-

øerne paa dette Tidspunkt. Ved at spørge yngre Søkende og Slægtninge fik jeg oplyst følgende:

Antallet af gamle Elever 225, Deraf afgaaet ved Døden 10, Af de resterende 215 unge Mennesker befandt de 107 sig uden for Færøerne (næsten udelukkende i det øvrige Rige), mens 108 opholdt sig paa Færøerne.

Disse Tal er fra et Skoledistrikt med knap 2000 Indbyggere, og et Sted, hvor samtlige Børn, der forlod Skolen efter skolepligtig Alders Ophør, kunde tale flydende Dansk. Enkelte af de Bortrejste er maaske kun rejst ud for Videreuddannelse og agter at vende tilbage, men i deres Sted er der vel andre, som senere drager bort. Tallene giver i hvert Fald et Billede af de virkelige Forhold i denne By.

Det er sikkert ikke den færøske Befolknings Vilje at hemme denne Udvikling, som har skabt en helt ny Fremtid for mange Unge, som det færøske Samfund ikke har haft Mulighed for at skaffe blot taalelige Arbejdsvilkaar.

Men lige saa sikkert er det, at saavel for starten som for den senere succes ved en saadan omplanning er det af sørste be-

tydning for den fremadstræbende ungdom at eje en saa nøje samfølelse med, hvad dansk er, saa indgaaende kendskab til danske forhold, saa god og flydende øvelse i at tale det danske sprog som muligt — og til fremme af disse maal haves riges store, rummelige folkeskole, som saa udmærket godt paa Færøerne kan omslutte en særlig færøsk kulturafdeling, men som ikke kan mangle elevernes indleven i dansk sprog og andet folkeligt fælleseje.

Ejendommeligt er det at se, at mens Island nu er begyndt atter at strække Haanden ud efter højere kulturel og sproglig Tilnærmelse til Danmark, og de grønlandske Landsraad kræver mere Dansk i de grønlandske Skoler, saa synes det, som om der stadig er Kræfter i Gang, som vil drage Færingerne den modsatte Vej.

Det er Konstateringen af disse Kræfters nye Opblussen, som har fristet en dansk Skolemand, som kender den færøske Folkeskole, og som i en Række Aar har virket blandt den færøske Ungdom og søgt at virkeliggøre de ovenfor omtalte Synspunkter for Ungdommens Oplæring til at fremføre sine Tanker.

Jørgen Bennedsen